

آثار اشتباه در اعمال حقوقی

محمد حسین خادمی آرستا

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان

سرشناسه	خادمی آراسته، محمدحسین، ۱۳۵۳ -
عنوان و نام پدیدآور	آثار اشتباه در اعمال حقوقی / محمدحسین خادمی آراسته.
مشخصات نشر	تهران: خرسندی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۹۱ ص.
شابک	978-600-114-755-5
یادداشت	کتابنامه: ص. [۸۹] - ۹۱.
موضوع	اشتباه‌ها (حقوق) -- ایران
موضوع	قراردادها -- ایران
موضوع	Contracts -- Iran
موضوع	Mistake (Law) -- Iran
موضوع	اشتباه‌ها (حقوق)
موضوع	Mistake (Law)
رده‌بندی یکره	۱۳۹۶ آخ/۳/۸۶۷/۳ KMH
رده‌بندی ده‌یی	۳۴۶/۵۵
شماره کتابشناسی	۴۶۸۳۴۰۵

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و مجموعه قوانین

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبافی‌نژاد - روبروی خیابان دانشگاه - پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۹۰۹۸۴

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ترمین: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خ منبری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۲، تلفن: ۶۶۹۵۰۷۵ - ۶۶۷۵۵۹۱۰

فروشگاه شماره ۳: خ انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: WWW.Khorsandypub.com

آثار اشتباه در اعمال حقوقی

محمدحسین خادمی آراسته

چاپ اول: ۱۳۹۶ تیراز: ۵۰۰ جلد قیمت: ۸۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-755-5

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۷۵۵-۵

۹	مقدمه
۱۱	فصل اول - کلیات و مفاهیم:
۱۳	بخش اول: تعاریف:
۱۳	۱- تعریف اشتباه:
۱۴	۲- تعریف اعمال حقوقی:
۱۴	۳- اشتباه بی اثر:
۱۵	۴- اشتباه مؤثر:
۱۵	۵- اشتباه خود موضوع معامله:
۱۵	۶- اشتباه در عاقد:
۱۵	۷- اشتباه در وصف:
۱۶	۸- اشتباه در صورت عرفیه موضوع معامله:
۱۶	۹- اشتباه در مانع عقد:
۱۶	۱۰- اشتباه در جهت معامله:
۱۶	بخش دوم: انواع اشتباه:
۱۶	۱- اشتباه حکمی:
۱۷	۲- اشتباه موضوعی:
۱۷	بخش سوم: قلمرو اشتباه:
۱۹	فصل دوم - آثار اشتباه:
۲۱	بخش اول: آثار اشتباه در عقود مختلف:
۲۱	گفتار اول: اثر اشتباه در عقد بیع:
۲۱	مبحث اول: اشتباه در طرفین معامله:
۲۱	بند اول: اشتباه در شخصیت طرفین معامله:
۲۳	بند دوم: اشتباه در طرف معامله:
۲۴	مبحث دوم: اشتباه در موضوع معامله:
۲۴	بند اول: اشتباه در خود موضوع معامله:

۲۶	بند دوم: اشتباه در جنس مورد معامله:
۲۸	بند سوم: اشتباه در اوصاف مورد معامله:
۲۸	الف: اوصاف اساسی:
۲۹	ب) اوصاف غیر اساسی:
۳۰	ج: اوصاف کیفی و اوصاف کمی:
۳۱	مبحث سوم: اشتباه در جهت معامله:
۳۱	بند اول: مفهوم اشتباه در جهت معامله و قلمرو آن:
۳۳	بند دوم: رضع قانون مدنی ایران:
۳۴	مبحث چهارم: اثر کلی اشتباه در عقد بیع:
۳۴	بند اول: اشتباه در جنس:
۳۵	بند دوم: نظر ناسندگاه حقوقی:
۳۶	گفتار دوم: اثر اشتباه در سایر عقود:
۳۶	مبحث اول: اثر اشتباه در عقد صلح:
۳۶	بند اول: اشتباه در مورد صلح:
۳۸	بند دوم: اشتباه در طرف مصالحه:
۴۰	مبحث دوم: اثر اشتباه در عقد هبه:
۴۰	مبحث سوم: اثر اشتباه در عقد نکاح:
۴۰	بند اول: اشتباه در زوجین:
۴۴	بند دوم: اشتباه در موضوع مهر:
۴۵	بند سوم: "وضع خاص عقد نکاح:
۴۶	مبحث چهارم: اثر اشتباه در وصیت:
۴۶	بند اول: اشتباه در شخص موصی له:
۴۸	بند دوم: اشتباه در موضوع وصیت (موصی به):
۴۸	بخش دوم: آثار اشتباه در ایقاعات مختلف:
۴۸	گفتار اول: اثر کلی اشتباه در ایقاعات:
۴۹	گفتار دوم: آثار اشتباه در طلاق:
۵۰	گفتار سوم: آثار اشتباه در ابراء:
۵۱	گفتار چهارم: آثار اشتباه در فسخ:
۵۲	گفتار پنجم: آثار اشتباه در اخذ به شفعه:
۵۳	گفتار ششم: آثار اشتباه در ایفای ناروا:

۵۵	بخش سوم: انواع آثار اشتباه:
۵۵	گفتار اول: اشتباه موثر:
۵۵	مبحث اول: اشتباهاتی که باعث بطلان معامله است:
۵۵	بند اول: اشتباه نسبت به ماهیت موضوع معامله:
۵۶	بند دوم: اشتباه در شخص طرف و اوصاف اساسی، در صورتی که شخصیت او علت عمده عقد باشد:
۵۷	بند سوم: اشتباه در نوع عقد:
۵۷	بند چهارم: اشتباه در صورت عرقیه موضوع معامله:
۵۸	بند پنجم: اشتباه در جنس مورد معامله:
۵۹	مبحث دوم: اشتباهایی که موجب خیار فسخ است:
۵۹	بند اول: اشتباه ناشی از تدلیس:
۶۱	بند دوم: اشتباه در اوصاف غیر اساسی موضوع معامله:
۶۱	بند سوم: اشتباه در اوصاف غیر اساسی طرف معامله:
۶۳	بند چهارم: اشتباه در قیمت (رزش):
۶۴	گفتار دوم: اشتباه غیر موثر:
۶۴	مبحث اول: مواردی که اشتباه در ماهیت موثر نیست:
۶۴	بند اول: اشتباه در اوصاف موضوعی:
۶۴	بند دوم: اشتباه در داعی یا جهت معامله:
۶۵	بند سوم: اشتباه در قانون:
۶۵	بند چهارم: اشتباه در هویت جسمی و اوصاف شخص طرف قرارداد در صورتی که شخصیت او علت عمده عقد نباشد:
۶۷	مبحث دوم: شرایط تاثیر اشتباه:
۶۷	بند اول: اشتباه در علت عمده عقد یا اشتباه جوهری:
۶۸	بند دوم: اشتباه دایر بر قلمرو تراضی:
۷۰	بند سوم: اشتباه در بیان و تعبیر اراده:

۷۳	فصل سوم - تتمه:
۷۵	گفتار اول: دیدگاه اسلام و غرب در مورد تاثیر اشتباه:
۷۸	گفتار دوم: تفسیر مواد مختلف قانونی در مورد اشتباه و نظریه‌های راجع به آن:
۸۰	گفتار سوم: اثبات اشتباه:
۸۳	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری:
۸۹	منابع و مأخذ:

مقدمه

مطالعه اجزای احکام و قواعد اشتباه در قانون مدنی ایران و ملاحظه مفهوم، مبنا و آثار این بحث در سبب فقهی و بین حقوقدانان در حقوق کشورهای خارج (فرانسه و انگلستان) و ایران ذهن محققین، پژوهشگران و حقوقدانان ژرف اندیش را متوجه سه نکته در خصوص موضوع مورد بحث بویژه در حقوق ایران می نماید.

نکته اول: مفهوم و تعریف اشتباه چیست؟ نه تنها تعریفی از اشتباه در قانون ارائه نشده است، بلکه بین حقوقدانان و فقها نیز هیچ توافق نسبی در این خصوص وجود ندارد و بی تردید یک علت مهم این وضعیت این است که اشتباه با راجع به کاربرد گسترده ای که دارد از پیچیدگی مفهومی برخوردار است. در عرف حتی اگر تا به امروز فروش مال التجاره خود تعجیل کند و چند روز بعد با افزایش قیمت ها مواجه شود به علت ارتکاب اشتباه خود را ملامت می کند حال آنکه این معنا از اشتباه مدنظر قانون و مباحث حقوقی نیست. حوزه مباحث حقوقی و قانونی نیز کاربرد وسیع اصطلاح اشتباه در موارد متفاوت نظیر اشتباه حکمی در مقابل موضوعی، اشتباه در حوزه اعمال حقوقی در مقابل وقایع حقوقی، اشتباه نسبت به طرف قرارداد، موضوع قرارداد، قرارداد و تعهد، اشتباه در اوصاف موضوع، در ارزش موضوع، اشتباه در هدف و انگیزه انعقاد قرارداد و اشتباه یکجانبه، دو جانبه و اینکه آیا اشتباه مانع تراضی و توافق قلمداد می شود یا انطباق اراده ها شرط صحت توافق است؟ همه این ها به پیچیدگی مفهوم اشتباه و دشواری ارائه تعریفی واحد از آن می افزاید.

نکته دوم: اینکه قانون مدنی ایران در بیان ضمانت اجرا و احکام آثار اشتباه بر اعمال حقوقی مبهم و مجمل است. اینکه آیا اشتباه موجب بطلان یا عدم نفوذ عقد است؟ آیا موجب عدم نفوذ آن یا ایجاد حق خیار می کند؟ آنهم در کدام موارد، در قانون مدنی حکم شفافی نیست. به عنوان مثال در ماده ۲۰۱ مقرر شده است که اشتباه نسبت به شخصیت طرف معامله به اعتبار آن خللی وارد

نمی‌کند مگر اینکه شخصیت طرف علت عمده باشد، منظور از خلل وارد کردن چیست؟ آیا اساساً این یک تعبیر حقوقی است؟

نکته سوم: قانون مدنی ایران در شمارش و دسته‌بندی انواع و اقسام اشتباه ناقص و پراکنده است. در بخش قواعد عام طی مواد ۲۰۰ و ۲۰۱ قانون مدنی تنها به دو نوع اشتباه یعنی اشتباه نسبت به موضوع قرارداد و اشتباه نسبت به طرف قرارداد اشاره می‌کند. طی مواد دیگری نیز مثل ماده ۷۶۲ در باب عقد صلح به همین موارد اشاره می‌کند. اشتباه در اوصاف و ارزش را نیز می‌توان از احکام باب خیارات؛ از جمله خیارات تخلف و صف، تدلیس و غبن بدست آورد.

شاید تفسیر نیز بتوان حکم اشتباه در علت را از ماده ۳۶۱ ق.م. بدست آورد؛ کما اینکه بعضی از حقوقدانان چنین اعتقاد دارند. اما بعضی دیگر از اقسام اشتباه در قانون مدنی مورد اشاره قرار نگرفته و ضمانت اجرای آن‌ها بیان نشده است؛ نظیر اشتباه در انگیزه. همچنین قانون مدنی به شرایط تاثیر اشتباه پرداخته است این نکات سبب شده است که در خصوص تعریف اشتباه مبنای پذیرش آن بعنوان عیب اراده، اقسام و انواع آن ۱۰ حکام آثار آن بر اعتبار قراردادها بین حقوقدانان اختلاف زیادی مطرح گردد که تاکنون توافق و اجماع در این خصوص حاصل نشده است.

در نوشته پیش‌رو که حاصل زحمات آقای محمدحسین خادمی آراسته بعنوان رساله کارشناسی ارشد حقوق خصوصی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد خازنجان به راهنمایی استاد ارجمند جناب آقای دکتر عبدالله کیایی و مشاوره دکتر محمدخوش‌بیان است. نگارنده تلاش کرده است که بسیار ساده و روان و در عین حال با دقت و ظرافت در خصوص آثار اشتباه در اعمال حقوقی مباحث را مطرح نماید، که موفق نیز بوده‌اند. اگرچه در خصوص اشتباه آثار متعددی و محدودتری به رشته تحریر درآمده و وسیع‌تر و عمیق‌تر به مباحث این موضوع پرداخته شده است. اما مطالعه آن آثار برای بسیاری از افرادی که در مقطع کارشناسی رشته حقوق تحصیل نموده یا می‌نمایند و ادراک شایسته مطالب آن بعضاً صعب و دشوار است. لذا با این ملاحظه مطالعه کتاب حاضر بویژه به دوستان دوره کارشناسی رشته حقوق توصیه می‌گردد. با آرزوی توفیق روز افزون برای مولف محترم.

دکتر بیژن حاجی عزیزی
دانشیار دانشگاه بوعلی سینا همدان